

ÖVERSIKTER OCH GRANSKNINGAR

THOMAS ROSENBERG

Från kärnkraftsort till trähusidyll - om medveten branding av den historiska staden Lovisa

Begrepp som kulturarvifiering, upplevelseturism och gentrifiering har inom etnologin varit frekventa under de senaste åren (se t.ex. Åström & Lillqvist 2012). De beskriver också den förvandlingsprocess som många gamla småstäder har gått igenom under de senaste decennierna. En omvandling där tidigare nedgångna, bortglömda och förbisedda stadsdelar och kvarter har fått ett nytt uppsving - ofta i sista sekunden innan grävmaskinerna har jämnat "eländet" med marken. En process som ofta initierats och drivits på av nya inflyttare, som med sin aktivitet räddat inte bara gamla byggnader och miljöer utan också gjutit nytt liv i det som blivit deras nya och älskade hemort.

Jag skall i denna artikel beskriva och i viss mån analysera ett dylikt exempel, dvs. den metamorfos som småstaden Lovisa under det senaste decenniet har genomgått, framför allt på det mentala planet. En process som allt tydligare fått karaktären av en både medveten och professionellt gjord branding. Eller kulturarvifiering, för att använda etnologins begrepp.

Lovisa med dess småstadsmiljö har också tidigare varit föremål för våra finlandssvenska etnologers intresse. Anna Maria Åström redogör t.ex. i antologin *Gränsfolkets barn* för den sociala och språkliga strukturen i tre småstäder, en av dem Lovisa (Åström 2001), medan iscensättningen av 1700-talsspektaklet "Konungen kommer till Lovisa" varit föremål för analys

av Kajsa Wikman (Wikman 2002 och 2012). Den senare artikeln ingår i antologin *Stadens hjärta* (Åström & Lillqvist 2012), som är en sammanfattning av ett större stadsetnologiskt projekt, där ett bärande tema är just iscensättningen av tidigare epoker i syfte att återuppliva miljön i småstäder (Åström 2012).

Det har emellertid runnit en hel del vatten i Lovisaviken sedan tillkomsten av kungaspektaklet i slutet av 1990-talet, som långt tydligare framhäver resonemangen i ovannämnda texter. Jag tänker på evenemanget Lovisa Historiska Hus, eller Loviisan Wanhat Talot, som arrangerats årligen sedan 2005, och alltså nu 2014 ordnats för tionde gången.

Evenemanget blev redan från första gången en överraskande stor succé, med mer än 5 000 besökare. Sedan dess har det arrangerats varje år, det sista veckoslutet i augusti, med drygt 10 000 besökare årligen. En anmärkningsvärt hög siffra med tanke på att kärnstaden Lovisa har knappt 7 000 invånare. LHH har därmed på kort tid utvecklats till det i särklass största evenemanget i Lovisa, och blivit en väsentlig del inte bara av stadens image och marknadsföring utan också av stadsbornas identitet och självbild. Jag har tidigare kommenterat evenemanget i olika sammanhang, främst i form av korta artiklar, kolumner och föredrag (se t.ex. Rosenberg 2006, 2007 och 2011), och vill därför här försöka mig på en lite längre och mer djupgående analys.

Det kan vara befogat med några ord om min egen anknytning till och mina eventuella intressen i de projekt som här beskrivs, och till staden Lovisa. Även jag är en inflyttare, från 1991, vilket innebär att gamla Lovisabor betraktar mig som inflyttare medan jag i de nyare inflyttarnas ögon (fr.a. om de är finskspråkiga) är Lovisabo. Jag deltog aktivt i arrangemangen av Lovisa Historiska Hus under de första åren, och har också varit aktiv inom Lovisa kultur- och miljörelse, den förening som stod för arrangemangen de första åren. Jag har därtill under många år innehaft olika förtroendeuppdrag inom staden, såsom stadsfullmäktige, olika nämnder etc. Jag skriver alltså med ett otvetydigt insiderperspektiv, även om jag i egenskap av sociolog varit mån om att betrakta det beskrivna med vederbörlig distans, speciellt som jag inte har deltagit i arrangemangen av LHH sedan 2009.

Bakgrunden

Dagens Lovisa, med 15 519 invånare (31.12.2012), är resultatet av den kommunfusion som skedde 1.1.2010, då fyra kommuner gick samman: Lovisa, Pernå, Liljendal och Strömfors. Medan de övriga kommunerna alltid varit, och fortfarande är, landsbygdsdominerade har kärnstaden Lovisa gamla urbana traditioner, och länge fungerat som regionens centrum. Staden grundades 1745, i syfte att fungera som det svenska rikets utpost mot Ryssland, sedan gränsen vid Åbofreden 1743 flyttades till Abborfors vid Kymmene älv. Den nya staden dominerades under sitt första sekel av närheten till både fienden och havet. Det förre i form av stora fästningsbyggen och stark militär närvaro, det senare i form av omfattande seglation, också på fjärran länder. 1700- och 1800-talets Lovisa präglades i hög grad av sina köpmän och skeppsredare, och sommartid under 1800-talet och början av 1900-talet därtill av mondäna badortsgäster från metropolen St. Petersburg (se t.ex. Sirén 1995)

Industrialiseringen nådde egentligen aldrig Lovisa med full kraft, med undantag av hamnområdet Valkom, som alltid haft, och fortfarande har, en markant arbetar- och industri-

profil. Det gör att området, som först 1957 inkorporerades med Lovisa (från att tidigare ha tillhört Pernå) klart skiljer sig från det borgerligt präglade centrum. Valkom var länge något av den röda och finska bortbytingen i de svenskt och borgerligt dominerade Pernå och Lovisa, och mycket av detta lever fortfarande kvar (jfr Sirén 1995 och Åström 2001)

Den stora förändringen i näringsstrukturen skedde i samband med kärnkraftsetableringen på Hästholmen i slutet av 1960-talet. Då förändrades under relativt kort tid det mesta i staden, såväl ekonomiskt och politiskt som kulturellt, språkligt och socialt. Kraftverket blev inte bara den största arbetsgivaren och skattebetalaren utan också en källa till nya spänningar. Till dem hörde förutom olika åsikter ifråga om kärnkraften också fördjupade klyftor mellan svensk- och finskspråkiga, och mellan nyinflyttade och gamla Lovisabor. Spänningar som dessvärre ofta hade en tendens att löpa parallellt, vilket ytterligare fördjupade klyftorna. Kärnkraften kan därmed sägas ha klivit inte bara atomer utan också kommunen (se vidare Rosenberg 2004).

Småningom ebbade emellertid konflikterna ut, och Lovisa sjönk in i en långvarig och fridfull Törnrosasömn. Den gamla trähusidyllen fanns kvar, inte så mycket för att man skulle ha älskat den utan för att man aldrig hade råd att riva (Kotioja 2011). På 1960- och 70-talet fanns nämligen, i likhet med situationen i många andra trähusstäder (Lillbroända-Annala 2012) redan färdiga planer på att riva hela den gamla s.k. Nedre staden i Lovisa, precis som fallet var med motsvarande stadsdel i Karleby (ibid.). Därav blev emellertid intet, dels på grund av dålig ekonomi, dels för att nya värderingar slagit rot, och motståndet mot en rivning av de gamla byggnadsmiljöerna hade vuxit sig alltför starkt. 1980- och 90-talet kom därmed att bli en period av långsam rehabilitering av den gamla byggnadskulturen och -miljön, en kamp där man småningom lyckades med att rädda merparten av det gamla byggnadsbeståndet (Kotioja 2011). Men fortfarande såg många med skepsis på en onödig "idyllisering", och det mesta av energin bland tjänstemän och

beslutsfattare lades ner på förhoppningen om att nya kärnkraftsprojekt äntligen skulle lyfta staden ur dess misär.

Vändpunkten

Kring millennieskiftet började så vinden vända, ordentligt. Den kanske viktigaste orsaken hade att göra med geografin, dvs. att staden genom förbättrade trafikförbindelser plötsligt kom betydligt närmare huvudstadsregionen, i kombination med fördelaktiga bostadspriser och en inbjudande boendemiljö. Med den nya motorvägen mellan Borgå och Forsby, och motortrafikleden mellan Forsby och Lovisa (sedan slutet av 2013 också den utbyggd till motorväg), kröp pendelavståndet till Helsingfors ner till den psykologiska gränsen på en timme. Det ledde till en liten men ändå märkbar, och framför allt psykologiskt värdefull inflyttning som staden inte upplevt sedan kärnkraftsbygget i början av 1970-talet.

Den stora skillnaden är att man nu började flytta för att man *ville*, medan inflyttarna på 1970-talet kom för att de *måste*. Skillnaden på det mentala planet är avsevärd. Flyttar man ofrivilligt, på jakt efter arbete, säger det sig självt att den miljö man flyttat till, med dess invånare, kultur, språk och historia, inte känns speciellt angelägen. Många kände sig helt enkelt främmande för sin nya hemstad och dess sedvänjor - och inte minst dess svenska tungomål (jfr Åström 2001). På den punkten skiljer sig de nya inflyttarna avsevärt från de tidigare. Nu kommer man uttryckligen lockad av den miljö Lovisa kan erbjuda, med dess gamla traditioner och vackra byggnadskultur - den svenska historien inbegripen. Det gör att attityderna till den nya hemstaden och dess invånare är betydligt positivare. Och det märks, på många sätt.

Flera av inflyttarna är kreativa, på olika områden, och har på kort tid livat upp kulturlivet i staden. Bland dem finns många bildkonstnä-

Ett viktigt inslag under mässan är också tomternas innergårdar. En stor del av kvarteren i Nedre staden i Lovisa är ingärdade så att husen är byggda längs gatan eller tomtragränsen, vilket skapar stora innergårdar med trädgårdar och annan aktivitet. Foto: Tero Maksimainen.

Gator och gränder i Lovisa fylls av folk under Historiska Hus-evenemanget, det sista veckoslutet i slutet av augusti varje år. Foto: Tero Maksimainen.

rer, författare, skådespelare, dansare, översättare m.m. som antingen är pensionerade, har valt att downshifta eller arbetar på distans. Och som uttryckligen valt just småstaden som boende- och arbetsmiljö. Det finns också många som inte tidigare varit konstnärligt verksamma, men som i den nya miljön, och inspirerade av de nätverk som snabbt vuxit fram, har utvecklat helt nya konstnärliga intressen. Allt detta har resulterat i att det på kort tid vuxit fram ett rikt utbud av aktiviteter både på bildkonstens, musikens och dansens område. Här må endast två exempel nämnas: det nya konstcentret Almska gården (<http://www.lovisakonstcentrum.fi/>) och Lovisa dansinstitut och cirkusskola (<http://paiviahvonen.wix.com/tanssiopisto>). Lovisa har, kunde man säga, för den nya finska s.k. skapande klassen (luova luokka) blivit det som Ekenäs länge varit på svenskspråkigt håll, dvs. sinnebilden för den idyll man drömt om.

Ett uttryck för denna kreativitet är det stora intresse de nya Lovisaborna har visat för stadens historia. Motsvarande tendenser kunde

ses redan under den förra flyttningsvågen på 1970-talet, men de var då mycket svagare eftersom inflyttarna i huvudsak utgjordes av arbetare och tjänstemän med anknytning till kraftverket. Men de fanns även då, och bidrog aktivt till att bevarandet av gamla byggnader kom igång, och till att en ny förening för ändamålet såg dagens ljus, dvs. Lovisa kultur- och miljörörelse (Kotioja 2011).

Ett annat, och tidigt, uttryck för hur de nya stadsborna medvetet, som Kajsa Wikman konstaterar, "tagit sin hemstad i besittning" är just evenemanget "Konungen anländer till Lovisa", som inleddes i samband med stadens 250-årsjubileum 1998 (Wikman 2012). Det har sedan dess anordnats varje år, i mitten av juli, till minne av konung Adolf Fredriks besök i staden år 1752. Utmärkande för detta historiska spektakel är att det redan från början skedde i nära samarbete med stadens turistbyrå, och alltså hela tiden varit en integrerad del av stadens övriga evenemang. För ändamålet grundades sedan en särskild förening, Lovisa stads Goda Inwånare (Loviisan kaupungin Hyvät Asukkaat), med motsvarande förening i Helsingfors som förebild (Wikman 2002).

Ett annat utmärkande drag är att de flesta deltagarna hela tiden varit finskspråkiga, och vanligen nyinflyttade. En bidragande orsak är säkert det centrala dramaturgiska elementet i "pjäsen", dvs. att deltagarna iklär sig olika roller, både autentiska hämtade ur stadens historia och helt fiktiva skapelser. Rollerna återkommer år efter år, och blir för ifrågavarande deltagare en form av andra identitet, med vars hjälp man självfallet på ett helt annat och djupare sätt tillägnar sig staden och dess historia (ibid.). Men just detta är förmodligen också det som gör det svårt för en svenskspråkig att helhjärtat engagera sig, speciellt om man är uppvuxen i staden. Att spela sig själv, eller sina anfäder, är inte alls lika lätt eller spännande som det är för en utomstående att iklä sig en främmande roll (ibid.).

Allt detta upprepas nu, men i betydligt större skala, i evenemanget Lovisa Historiska Hus. Eller Renovera Ger Mera (Wanhassa Wara

Parempi), som det ursprungligen hette, då det första gången ordnades 2005, med Lovisa kultur- och miljöförening som arrangör.

Konceptet som blev ett guldägg

Till skillnad från Konungen kommer till Lovisa växte RGM/LHH uttryckligen fram på gräsrotsnivå, bland en grupp nyligen inflyttade Lovisabor. En av inspirationskällorna kom från Boston på den amerikanska östkusten, där Tuula Felin, en av initiativtagarna, hade besökt en bostadsmässa vars dragplåster var att också privathem var öppna för besökarna. Denna grundidé visade sig vara det ultimata konceptet också för den planerade nya mässan i Lovisa, dvs. möjligheten att titta in i olika privata hus, och på plats bekanta sig med olika skeden i ett renoveringsprojekt, med husets egna invånare som ciceroner.

Till detta kopplades föreläsningar kring byggnadsvård, och enskilda arbetsuppvisningar i de olika husen. Konceptet visade sig oslagbart,

och lockade omedelbart ett mycket stort antal besökare. Ett liknande evenemang startade ungefär samtidigt i Nystad, det s.k. Pytinkien Paris, men där saknas möjligheten att besöka privathem, och det har heller aldrig vuxit sig lika stort som i Lovisa. Med 10 000-12 000 besökare årligen kan evenemanget i många avseenden sägas ha nått sitt maximum. En ytterligare ökning av besökarantalet medför lätt önskade bieffekter. Trots den osannolika framgången har evenemanget nämligen hittills varit befriat från öltält och liknande, med allt vad det innebär av störande element. ”Vi har varken öl eller korv utan saft och äppelträd”, som Maria Schulgin, en av de färgstarkaste eldsjälarna, har uttryckt det (Kotioja 2011).

Hur har allt detta varit möjligt? Det handlar ju om ett projekt som andra städer bara kan avundas, och som, ifall de vore kommersiellt bedrivna, skulle kräva enorma satsningar. Hela arrangemanget vilar nämligen fortfarande i huvudsak på ideella och frivilliga axlar,

Husets egna värdar bjuder inte bara på sitt hus utan vanligen också på förfriskningar, kaffe med tillugg etc. Till höger Tuula Felin, en av de ursprungliga eldsjälarna, och den som fick inspiration från en liknande mässa i Boston i USA. Foto: Tero Maksimainen.

även om kärntruppen med åren blivit alltmer professionell i sitt arbete. Vilken är hemligheten bakom det guldägg de nya Lovisaborna värpte? Det viktigaste har redan framkommit, men låt mig här återge delar av den analys jag gjorde för några år sedan, med utgångspunkt i rörelsen 4H (som ju står för huvud, hand, hjärta och hälsa; Rosenberg 2006 och 2011). På motsvarande sätt kunde man säga att de fyra ben LHH vilar på är: *husen, hängivenheten, historien och hemlängtan*.

Husen. Den bärande idén är den unika möjligheten att personligen bekanta sig med de gamla husen och deras invånare, något som är möjligt genom att ett trettiotal familjer öppnar sina privata hem och innergårdar för tusentals besökare om dagen, under två dagar. En otrolig uppoffring av de enskilda familjerna. För det är uttryckligen möjligheten att bokstavligen titta in i folks vardagsrum, sängkammare och kök som är mässans trumfkort. Också i övrigt har besökarna uppskattat mässans hemvävda atmosfär och intimitet.

Hängivenheten. Projektet hade aldrig vuxit fram eller utvecklats utan enorm talkoanda, kombinerad med stort kunnande. Hit hör inte bara tusentals talkotimmar av ett stort antal frivilliga, många av dem medlemmar i olika föreningar, utan också en stor dos professionalitet. Inom arrangörgruppen har hela tiden funnits avsevärd yrkesskicklighet på olika områden. Hit hör inte minst den proffsiga hanteringen av medierna, vilket från början varit en av de viktigaste framgångsnycklarna.

Historien. Hela tanken på en mässa kring byggnadsvård och renovering hade aldrig fötts utan Lovisas rika historia och byggnadskultur. Och det har uttryckligen behövts nya invånare och husägare för att till fullo uppskatta värdet i de gamla ”rucklen”.

Hemlängtan. Ju mer rastlöst och rotlöst livet blir, desto större längtan efter ett riktigt hem, gärna i gammal och genuin miljö. Då framstår Lovisa för många som det optimala alternativet. Besökarna får under mässan en möjlighet att se hur deras eget liv kunde gestalta sig

I varje hus finns information om byggnaden, dess historia och den renovering som gjorts, är på gång eller skall göras. Vid varje hus finns åtminstone en guide, utöver husets egna värdar. En deltagaravgift på c. 10 € berättigar till besök i samtliga hus o.a. sevärigheter och evenemang under veckosluttet. Här en skylt från de första åren, med den ursprungliga logon WWP, dvs. Wanhassa Wara Parempi, eller Renovera Ger Mera. Foto: Tero Maksimainen.

genom att se hur andra har förverkligat sina drömmar. Ett inspirerande föredöme som ger inspiration, och i många fall redan lett till konkreta flyttningsbeslut.

Evenemanget fick mycket snabbt stor uppmärksamhet också utanför Lovisa. Till det bidrog förutom skicklig marknadsföring också att man från början vannlade sig om att hålla en hög nivå på t.ex. seminarierna, och att man varje år inbjöd också representanter för den högsta statsledningen, i form av en minister. Ansträngningarna bar också frukt. Redan 2007 mottog arrangörerna Nylands miljöpris

av Nylands miljöcentral och 2009 fick man det prestigefyllda SAFA-priset av Finlands arkitektförbund. Den egna staden uppvaktade i sin tur arrangörerna med den s.k. Lovisamedaljen.

Hela evenemanget hade alltså uttryckligen uppstått och utvecklats som ett medborgarinitiativ, bland stadens nya invånare. Staden själv och dess tjänstemän var till en början inte alls inkopplade på samma sätt som i Konungen kommer till Lovisa. Men det räckte självfallet inte länge innan också staden och dess turism- och marknadsföringsansvariga kopplades in. Projektet har också hela tiden fått ett betydande ekonomiskt bidrag av staden.

Allt annat hade naturligtvis varit förvånande, eftersom RGM/LHH på kort tid blev stadens största och mest synliga evenemang. Det gjordes t.ex. redan under de första åren från arrangörernas sida en beräkning av värdet på den omfattande exponeringen i printmedierna, omräknat i annonskostnader, och det rörde sig om c. en halv miljon euro (Kotioja 2011). Inte alltså att undra på att Lovisa Historiska Hus numera är en av stöttepelarna i stadens marknadsföring, med betydande kringeffekter i form av olika evenemang och verksamheter (se www.loviisa.fi).

Konflikterna

Den stora framgången har givetvis också inom sig burit fröet till, om inte undergången så åtminstone konflikter. Så tenderar det ofta gå med stora projekt som inbegriper såväl starka och kreativa personligheter som enorma arbetsinsatser och stora pengar. Då blir slitningar svåra att undvika. Det finns många exempel på konflikter av det slaget, och jag har själv tidigare haft anledning att resonera kring två dylika: dels konflikten kring paketjakten Österstjernen, en replik av ett gammalt segelfartyg som byggdes i Lovisa för ungefär tio år sedan, dels konflikterna kring kulturcentret Korpoström i Korpo, också det i början av 2000-talet. I bägge fallen var mönstret ungefär detsamma: först är det entusiaster och visionärer som bygger upp och igångsätter projektet,

men dessa åsidosätts senare under mer eller mindre kupppartade former av betydligt tuffare enterprenörer och förvaltare (Rosenberg 2004b). Riktigt så gick det inte till i detta fall, men det handlade likafullt om en klar maktkamp (jfr Kotioja 2011). I bakgrunden fanns såväl personkonflikter som olika syn på hur RGM-konceptet bäst skulle förvaltas och utvecklas. Att framgången redan från första året också genererade ett betydande ekonomiskt överskott tillförde givetvis konflikten ytterligare bränsle.

Om vi ser till den ideologiska sidan av konflikten stod två läger mot varandra, på finska ibland skämtsamt beskrivna som pitsi- kontra haalarilinja, dvs. spets mot overaller. Beteck-

”Välkomna, stig in!” Det är uttryckligen möjligheten att titta in i de privata hemmen som är den största lockelsen i Lovisa Historiska Hus. Foto: Tero Maksimainen.

ningarna står för två olika sätt att uppfatta essensen i projektet: antingen en inriktning på det turistiska och pyntade, med höga besökar-

siffror och tonvikt på estetik, hög kändisfaktor och skicklig marknadsföring, eller en mer robust och seriös inriktning, med färre besökare som har större intresse av byggnadsvård, och av handfasta kunskaper i hur man själv renoverar sitt hus i traditionell stil.

I begynnelsen fanns element av vardera, och de ingick på många sätt en harmonisk förening. Men det visade sig snart att de olika lägren drog åt varsitt håll. Aktivisterna i Lovisa kultur- och miljörelse, som under de första fyra åren stod för arrangemangen, betonade den mer seriösa och ideella linjen, medan de mer konstnärligt lagda visionärerna, som stod för den idémässiga planeringen och samtidigt hade välutvecklade kontakter till fr.a. veckopressen, betonade spets-dimensionen. Till detta hörde också uppenbart kommersiella ambitioner, eftersom de stora besökarmängderna givetvis också genererade inkomster.

Konflikterna tillspetsades år 2009, vilket ledde till en omfattande debatt också i offentligheten och på olika debattfora, och slutligen till en definitiv brytning. Ansvaret för arrangemangen övergick till en ny och för ändamålet grundad förening, Lovisa Historiska Hus – Loviisan Wanhat Talot (<http://loviisanwanhattalot.fi/>) I den nya föreningen, som liksom den gamla är formellt tvåspråkig, även om finskan i bägge föreningarna klart dominerar, ingår förutom kärntruppen av arrangörer också representanter för de aktivaste husen (Kotioja 2011).

Den tidigare huvudmannen, Lovisa kultur- och miljörelse (<http://www.wanhassa-waraparempi.fi/>), kvarstod en tid som arrangör av de mer ”seriösa” byggnadsvårdsseminarierna och arbetsuppvisningarna, men valde sedan att stå helt utanför LHH, och i stället koncentrera sig på sina kärnuppgifter under resten av året. Till det hör bl.a. att i samarbete med staden (och med hjälp av de medel som samlades in under de första RGM-åren, plus bidrag från olika stiftelser) ge ut en serie böcker där man systematiskt inventerar det historiska byggnadsbeståndet i Lovisa. I skrivande stund färdigställs den andra volymen, skriven av historikern Katja Tikka. Den omfattar hälften av

den historiska s.k. Nedre staden, och innehåller förutom uppgifter om byggnadsbeståndets utveckling från mitten av 1700-talet till våra senaste krig också information om dem som bott på tomterna.

Projektets effekter

Staden och fr.a. dess egna invånare har alltså på bara några år lyckats med det som ingen PR-byrå, ens för stora kostnader, hade gått iland med, dvs. att skapa en ny och positiv bild av en stad som länge dragits med stora image- och identitetsproblem. Ännu till helt nyligen hade Lovisa ju enbart stämpeln som kärnkraftsstad, med dålig ekonomi och katastrofalt hög arbetslöshet. Att så varit fallet har regelbundet bekräftats också i de undersökningar som under åren gjorts i anslutning till olika planerade kärnkraftsprojekt (Rosenberg 2004).

I dag är omdömena annorlunda, både inom och utanför staden. Inte för att ekonomin väsentligt skulle ha förbättrats, eller kärnkraften lagts ned, utan för att Lovisa numera förknippas uttryckligen med sin idylliska miljö och sina gamla trähus. En sinnebild som hösten 2013 fick ytterligare skjuts av barnfilmen Onneli och Anneli, som i sin helhet inspelades i Lovisa och ytterligare spädde på bilden av den ultimata idyllen.

Förändringen märks också på det lokalpolitiska planet, där kulturen och småskaligheten blivit viktiga element i stadens framtids- och näringslivsstrategi (se www.loviisa.fi). Och det är anmärkningsvärt, i en stad som till helt nyligen satsade all sin energi på drömmen om att också i framtiden vara en dynamisk kärnkraftsort. Den tendens som Wikman noterade i början av milleniet har alltså blivit ännu tydligare, dvs. att de nyinflyttade med sina aktiviteter uttryckligen velat skapa en motvikt till den kärnkraftsimage staden hittills haft (Wikman 2002).

Sedan detta ursprungligen skrevs har utvecklingen i ”mjukare” riktning ytterligare accelererat, på många plan. Ett stort helsidesreportage i den finska lokaltidningen Loviisan

En stor del av husen ordnar också privata gårds”loppisar” där man, ofta familjens barn, passar på att sälja olika småsaker, t.ex. gamla leksaker, och samtidigt bjuder på saft och bulle. Foto: Tero Maksimainen.

Sanomat 18.3.2014 återger t.ex. stämningar från ett seminarium för ett 40-tal turismföretagare i stadens rådhus, där en turismkonsult föreläst om stadens styrkor. Rubriken över sex spalter säger en hel del om vilka dragplåstren i dag anses vara: ”Loviisasta modernien humanistien ’Culture City, Slow City ja Love City’”. Denna attityd har dessutom smittat av sig också på de gamla Lovisaborna. Det har nämligen tydligt skett förändringar i stadens självbild, vilket också jämnat ut de konflikter som av tradition har funnits mellan svensk- och finskspråkiga, och mellan nya och gamla Lovisabor.

Går vi tillbaka till början av 1980-talet uppbars den då nygrundade rörelsen Lovisa kultur- och miljörelse nästan i sin helhet av nya Lovisabor. Föreningen och dess medlemmar kom därför under de första decennierna att ständigt vara på kant med både tjänstemän och gamla Lovisabor (Kotioja 2011). Och även nu fanns det ofta en omisskännlig språklig dimension inbakad, eftersom de nya ”husgråtarna” ofta var finskspråkiga medan ägarna

som ville riva ofta var svenskspråkiga. För de sistnämnda representerade de gamla husen en svunnen tid, präglad av fattigdom och primitiva levnadsvillkor. Ett mönster som ju går igen i många andra trähusstäder (Lillbroända-Annala 2012).

I dag ser emellertid också de gamla Lovisaborna på sina hus med delvis nya ögon. Visserligen finns det fortfarande klart förnimbara skiljelinjer mellan gamla och nya Lovisabor, och mellan svensk- och finskspråkiga. Det finns t.ex. frapperande få gamla stadsbor bland dem som är villiga att öppna sitt hem under LHH. En reaktion som förmodligen är besläktad med motviljan mot att iklä sig rollen av gamla Lovisabor i kungaspektaklet. Men reaktionen ter sig psykologiskt begriplig; det är betydligt lättare att öppna sitt hem för främmande om man själv är nyinflyttad, och stolt över allt det arbete man gjort, jämfört med att öppna sitt gamla och ärvda barndomshem för främmande. Bland besökarna finns dessutom en hel del Lovisabor, dvs. husägarens bekanta och

halvbekanta, och tröskeln för att visa sitt hem för dylika är antagligen hög. Nyfikenheten är som tidigare nämnts en icke föraktlig drivkraft bakom de höga besökarsiffrorna - och just grannarnas nyfikenhet är kanske det sista man vill stilla.

Men evenemanget har utan tvivel haft välgörande effekt på de spänningar som funnits mellan språkgrupperna, och mellan inflyttade och rotfasta. På den punkten har det alltså skett en väsentlig förändring jämfört med de studier från 1980- och 90-talet som Anna-Maria Åström bygger på i sin studie (Åström 2001). Då sammanhängde skillnaden mellan språkgrupperna uttryckligen med å ena sidan rotfasthet och känsla av förankring och å andra sidan rotlöshet och känsla av främlingskap. Av dem som flyttat in under de senaste 10-15 åren har en stor del av allt att döma aktivt och medvetet gått in för att ta till sig sin nya hemort och dess historia, och rentav gjort den synligare också för gamla Lovisabor. Kulturarvskonstruktion när den är som bäst, kunde man gott säga.

Framtiden

Hur ser då framtiden ut? Och på vilket sätt kommer, och borde, projektet LHH att vidareutvecklas? Det ordnades i år för tionde gången, och tillsvidare har man inte kunnat se någon avmattning, varken i besökarintresset eller arrangörskrafterna. Man har medvetet försökt hålla kvar det ursprungliga konceptet, med tonvikt på de öppna husen, vilket säkert är klokt. De stora besökarmängderna är en utmaning, och man har ibland en känsla av att arrangörerna blivit pantfångar i sitt eget framgångskoncept. Förväntningarna från omgivningens sida är nämligen stora, och det gäller inte minst staden och dess marknadsförare. Men det är nog uttryckligen det hemvävda och intima som är, och förblir, det mest lockande i konceptet.

Däremot har kreativiteten kring de gamla husen redan knoppat av sig i form av olika besläktade evenemang, utspridda över hela året och till stor del arrangerade av samma krafter, i samarbete med staden. Hit hör evenemang som Öppna trädgårdar, Julhemmen, Bröllopsstaden och Rosornas dag, som alla kompletterar bilden av Lovisa som en stad med charm, skönhet och intimitet (se www.loviisa.fi).

För några år sedan gjordes också ett försök, i form av en fullmäktigemotion, att få staden att ansluta sig till det internationella Cittaslow-nätverket. Det stötte emellertid på patrull. Orsaken ligger närmast i de förhoppningar som man, åtminstone officiellt, fortfarande när om en tillbyggnad på Hästholmen. Och det rimmar onekligen illa med Cittaslow-konceptet, som ju betonar småskalighet, långsamhet och ekologisk hållbarhet (<http://sv.wikipedia.org/wiki/Cittaslow>). Många tjänstemän och förtroendevalda värjer sig förståeligt nog mot att samtidigt propagera för både långsamhet och dynamik, idyll och kärnkraftsutveckling. Men lite synd är det, eftersom staden förmodligen skulle ha mest att vinna på att öppet ”komma ut ur skåpet”, och bejaka den långsamhet som redan är dess främsta försäljningstrumf. Något som i stadsstrategiska termer innebär att man helt öppet borde satsa på de kvaliteter som bevisligen utövar den största dragningskraften. Hittills är det ju enbart Kristinestad som i vårt land officiellt vågat bli en Långsam stad. Men Lovisa är på god väg - man har ju redan valt som slogan ”Liten stad, stora upplevelser” (www.loviisa.fi).

Vare därmed hur som helst; när det gäller den markanta omorientering som under de senaste fem-tio åren har skett i Lovisa ifråga om självbild och framtidsstrategi kan man knappast underskatta den betydelse evenemanget Renovera Ger Mera/Lovisa Historiska Hus har haft, och de eldsjälar som burit upp det. Passion och vision är storheter som sällan föds på tjänstetid. Mycket kan köpas för pengar, men inte kärleken till hemorten.

LITTERATUR

- Kotioja, Eeva, 2011: *Valituslinjasta valistuslinjaan. Loviisan kulttuuri- ja ympäristöliikkeen tarina 1981–2011. Från besvärande part till samarbetspart. Berättelsen om Lovisa kultur- och miljörörelse 1981–2011*. Lovisa
- Lillbroända-Annala, Sanna, 2012: Den historiska trästaden som kulturarv växer fram. Karleby och Ekenäs. I: Anna-Maria Åström & Jonas Lillqvist (red.): *Stadens hjärta. Täta ytor och symboliska element i nutida nordiska städer*. SLS, Helsingfors, 243-277
- Rosenberg, Thomas, 2004: Kun Loviisa atomisuukon sai. Kolmekymmentä vuotta ydinvoimaa pikkukaupungin näkökulmasta. I: Matti Kojo (toim.): *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Like, 159-178
- Rosenberg, Thomas, 2004b: Österstjernan. Åbo Underrättelser 6.5.2004
- Rosenberg, Thomas, 2006: Lovisaborna värpte ett guldägg. *Kommuntidningen* 9/2006
- Rosenberg, Thomas, 2007: Av kärlek och plikt - om frivilligarbetets drivkrafter. *Mentora* 2/2007
- Rosenberg, Thomas, 2011: Lovisaborna värpte ett guldägg. *Lovisa Lions jultidning* 2011
- Sirén, Olle, 1995: *Lovisa stads historia 1745-1995*. Lovisa
- Wikman, Kajsa, 2002: Kulturarv och historiskt återupplivande i en småstad av idag. I: *Historiska och litteraturhistoriska studier* 77, SLS, 163-190
- Wikman, Kajsa, 2012: "Konungen anländer till Lovisa". Historiebruk och turismupplevelser i en småstad. I: Anna-Maria Åström & Jonas Lillqvist (red.): *Stadens hjärta. Täta ytor och symboliska element i nutida nordiska städer*. SLS, Helsingfors, 365-373
- Åström, Anna-Maria, 2001: Språk, klass och kultur i småstaden. Den sociala och språkliga strukturen i tre småstäder. I: Åström, Anna-Maria & Lönnqvist, Bo & Lindqvist, Yrsa (red.): *Gränsfolkets barn. Finlands-svensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv*. SLS, Helsingfors, 100-141
- Åström, Anna-Maria & Lillqvist, Jonas (red.), 2012: *Stadens hjärta. Täta ytor och symboliska element i nutida nordiska städer*. SLS, Helsingfors
- Åström, Anna-Maria, 2012b: Stadens hjärta – en introduktion. I: Åström, Anna-Maria & Lillqvist, Jonas (red.): *Stadens hjärta. Täta ytor och symboliska element i nutida nordiska städer*. SLS, Helsingfors, 9-29